



Jiří Hanáček

* *

Kniha pánu rytířů
markrabství moravského

Fontes heraldicae ac genealogiae Moraviae 1

Jiří Hanáček

KNIHA PÁNU RYTÍŘŮ
MARKRABSTVÍ MORAVSKÉHO

Muzeum města Brna
Genealogický a heraldický klub
při ZK ROH Královopolské strojírny v Brně
Brno 1986

Úvod.

Probíráme-li se heraldickými články, studiemi a příspěvky v odborných periodikách posledního desetiletí, nemůžeme přehlédnout jeden základní rys: převážná většina studií se začíná odklánět od popisů a kreseb více méně náhodných heraldických konvolutů a zřetelněji se projevuje tendence a snaha postihnout ucelené soubory heraldických pramenů památek. Tato snaha je nejen sympatická, ale i potřebná. Vždyť současná doba nás již mnohokrát přesvědčila o tom, že mnoho hmotných památek heraldiky, nacházejících se na exteriérech i v interiérech světských a sakrálních budov nenávratně mizí, ať již vlivem působení prostředí či násilným zásahem.

Zdálo by se, že na rozdíl od hmotných heraldických památek písemným pramenům heraldiky toto nebezpečí nehrozí. I když s jistou výhradou můžeme připustit, že archivní prameny jsou skutečně chráněny zcizení, poškození nebo ztráty, vystupuje do popředí jiný důvod, proč bychom se měli heraldickými památkami ve fondech státních a oblastních archivů zabývat. Je to v prvé řadě množství heraldického materiálu nejvyšší závažnosti - ať se již jedná o erbovní role, nobilitační listiny, památníky, nejrůznější listiny a jiné rukopisy. V druhé řadě je to značná roztríštěnost jednotlivin i menších celků v nejrůznějších archivních fondech, které zatím zůstávají téměř neznámé, poněvadž katalogy, inventáře a regesta uvádějí jen základní údaje, přičemž heraldická stránka není - až na zanedbatelné výjimky - podrobněji uváděna. V neposlední řadě jde také o to, že spousta těchto heraldických pramenů je málo známa i pravidelným návštěvníkům archivů a již úplně zůstávají anonymní pro badatele z jiných míst.

Soustavnějšímu soupisu a rozboru heraldických památek a archivních fondů byla v minulosti věnována jen malá po-

zornost; snad pouze heraldická výzdoba moravských desk zemských vzbudila zájem a byla - ať už v ucelené formě nebo v dílčích studiích - několikrát publikována. Až v poslední době se objevilo několik prací, zpracovávajících přehledně některé významné soubory psaných heraldických pramenů. Využívím tedy možnost, nabídnutou mi redakční radou GH klubu při ZK ROH Královopolských strojíren Brno ke zveřejnění obsahu jedné ze zajímavých knih s bohatou heraldickou výzdobou, nacházející se ve fonduch SOA Brno. Není náhodou, že tato práce vychází právě v edici "Fontes heraldicae ac genealogiae Moraviae".

Je mou milou povinností poděkovat pracovníkům bádatelny SOA Brno, kteří mi s nevšední ochotou vyšli vstřícnějen při studiu archivních materiálů, ale umožnili také pořízení fotodokumentace rozhodujících erbovních miniatjur. Děkuji rovněž PhDr. Tomáši Krejčíkovi, který rukopis po odborné stránce posoudil a navíc mi poskytl cenné doplňující informace k uvedené problematice.

Brno, duben 1986.

P o z n á m k o v ý a p a r á t .

Aby bylo možno s odkazy na prameny a literaturu snázeji pracovat, je poznámkový aparát zařazen za každou u-zavřenou kapitolu; číslování poznámek je však zachováno průběžné.

Pro zjednodušenou citaci byly použity tyto zkratky:

Prameny:

- SÚAP Státní ústřední archiv Praha
SOAB Státní oblastní archiv Brno
A 3 Stavovské rukopisy
I/45 - Kniha pánův rytířů markrabství
 moravského od léta 1628
I/47 - Kniha stavu rytířského
I/60 - Královský zemský kvatern majestátů
 I, lit.A
I/61 - Královský zemský kvatern majestátů
 II, lit.B
E 57 - Premonstráti Louka
G 74 Rodinný archiv Forgáčů

Literatura:

- Blažek Conrad Blažek, Der Adel von Oesterreichisches
 Schlesien, Nürnberg 1884.
Doerr August von Doerr, Der Adel der böhmischen
 Kronländer, Prag 1900.
Kadich Heinrich von Kadich - Conrad Blažek, Der
 mährische Adel, Nürnberg 1899.
Král Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody, Heraldika.
 Souhrn pravidel, předpisů a zvyklostí znako-
 vých se zvláštním zřetelem ku zemím koruny
 české. Praha 1900.
Meraviglia Rudolf Joh. Grafen Meraviglia-Cricelli, Der
 böhmische Adel. Nürnberg 1885.

Pilnáček - Morava 1	Josef Pilnáček, Staromoravští rodové. Reprint Brno 1982.
Pilnáček - Morava 2	Josef Pilnáček, Neznámé rody a znaky staré Moravy. Brno 1983.
Pilnáček - Slezsko	Josef Pilnáček, Rody starého Slezska, Jílové u Prahy 1969.
Sedláček	Českomoravská heraldika, II.část žvláštní, Praha 1925.

K n i h a p á n ú r y t í ř ú - z á p i s y .

V tomto příspěvku si chceme povšimnout nejstarší z několika rukopisních knih vzniklých v průběhu 17. století - Knihy pánu rytířstva markrabství moravského od léta 1628. ¹⁾

První obšírnější zpráva o této rukopisné památce se objevila až v poslední době. ²⁾ Pozornému čtenáři však jistě neunikla skutečnost, že zde uváděné údaje nejsou kompletní. Již v úvodní části ³⁾ autor пиše, že celá kniha obsahuje 4 + 199 folií a zmiňuje se o výzdobě, kterou tvoří 28 erbovních miniatur. Faktické údaje o konkrétních zápisech jsou však dovedeny jen do fol. 105 a podchyceňých erbů je zhruba pouze polovina.

Důvod tohoto stavu je již naznačen v úvodním textu a navíc potvrzen PhDr. Švábenským přímo ⁴⁾, který vycházel z Pilnáčka a nebylo tedy ani jeho úmyslem pokračovat v seznamu osob po r. 1650. To by přineslo obtíže, např. nutnost zařadit do Neznámých rodů další hesla Pilnáčkem nezpracovaná. Poněvadž bylo již dost dodatků do r. 1650, PhDr. Švábenský ukončil tímto rokem i soupis osob v Knižce pánu rytířů markrabství moravského.

Přestože jeho názor plně respektuji, ztrácí se nám tímto přístupem celkový přehled o obsahu uvedené rukopisné knihy, jednoho z důležitých pramenů pro moravskou heraldiku pobělohorského období. Pokusil jsem se doplnit záznamy uváděné na dalších foliích a ukončit tak celkový přehled žadatelů o přijetí do rytířského stavu markr. moravského. V číslování jsem navázal přímo na započatý soupis M. Švábenského, na rozdíl od něho jsem však nezkoumal obsah zápisů a nehodnotil výsledek vyřízení žádosti, nýbrž jsem se zaměřil na heraldickou stránku celé knihy. Nákonec i z mnohých jmen, která se mezi žadateli opakují lze vydedukovat, že "v prvním kole" žádost kladně vyří-

zena nebyla.

Zápisy prováděné v knize v prvních letech kaligrafický pečlivým písmem, přecházejí za pozdějšího písáře do normálního psacího písma a končí osobitým rukopisem, který v některých momentech je až nečitelný a v několika málo případech se nepodařilo naprosto jednoznačně přečíst jméno osoby.

Malba erbu následuje vždy na konci zápisu o přijetí žadatele; v řadě případů k vymalování erbu nedošlo, ačkoliv bylo pro to rezervováno prázdné místo. V několika dalších zápisech se počítalo s pozdějším slovním popisem erbu, který v době pořizování zápisu úředník asi neznal. Později se k doplnění těchto údajů již nevracelo.⁵⁾ Někdy i smysl obsahu svědčí o nedokončeném zápisu. Podobné případy jsou v následujícím přehledu opatřeny poznámkou "nedokončeno".

Pokračování zápisů v Knize pánů rytířů:

Prosinec 1651, Brno:

68. Jindřich von Blier (f.106v, něm., bez)
69. Ondřej Berthonides z Tyranu (f.106v, něm., nedokončeno, obraz)
70. Karel z Hüttendorfu (f.108, něm., znak, obraz)
71. Filip Jindřich Koch z Thüllenu (f.110v, něm., nedokončeno)
72. Jindřich Václav Halamovský z Jičína (f.112, něm., bez)
73. Jan Baptista z Moravce (f.113, něm., bez)
74. Valentin Gabriel z Englsteina (f.113v, něm., znak, obraz)
75. Lukáš Gregor z Grümmersberga (f.115, něm., bez)
76. Tobiáš Allman z Allmsteina (f.115v, něm., bez) st. ryt. stav
77. Hiram Tejnský (f.116, něm. bez)
78. Jan Müller z Müllbachu (f.116v, něm., bez)

prosinec 1652:

79. Jindřich Václav Halamovský z Jičína, žádal již dříve (f.117, něm., znak, obraz)
80. Bartoloměj Thanassoll, do st. ryt. stavu (f.118v, něm., znak, obraz)
81. František ze Scheidau (f.120v, něm., nedokončeno), st. ryt. stav
82. Jan Baptista z Moravce, žádal již dříve (f.122, něm., znak, obraz) nový ryt. stav
83. Jiří Stanislav Pešat z Moravan, nový ryt. stav (f.123v něm., nedokončeno)
84. Jan Vilém Müller z Müllbachu (f.125, něm., nedokončeno) nový ryt. stav
85. Lukáš Gregor z Grümmerberg, nový ryt. stav (f.126v, něm., nedokončeno, obraz), žádal již dříve
86. Mikuláš Fleišinger z Auersbachu (f.128, něm., znak, obraz)

prosinec 1653, Brno:

87. Bartoloměj Thanassoll - Zill (f.129, něm., bez)
88. Tomáš Vinkler ze Střelic (f.130, něm., znak, obraz) st. ryt. stav
89. Jan Jindřich z Donau, st. ryt. stav (f.131, něm. nedokončeno)
90. Adam Hiram Tejnský z Aichenfeldu (f.132, něm., nedokončeno)
91. Jan Chrisostom Zehentner z Kaiserstorfu, st. ryt. stav (f.134, něm., nedokončeno)
92. Jakub Arnošt z Rothu na Allensteinu, st. ryt. stav (f.140, něm., bez)
93. Marci Lübetich (von Capellet), obrister, st. ryt. stav (f.140v, něm., bez)
94. Jan von Frey a na Laskově, obrist.leut., nový ryt. stav (f.141, něm., bez)
95. Jakub Maxwel von Timmel 6), vrchní ubytovatel, st. ryt. stav (f.141v, něm., bez)

96. Hertvík Ertman z Erichendorfu, Jiří Widmer, Pavel Jan Albrecht, Jan Bapt. Schauer z Schauenfeldu, Arnošt z Krausenecku, Froschauer, Jan Bedřich Reiter z Hernbergu (f.142, něm.,bez)

8.březen 1657:

97. František Mikuláš Grissl z Grisslau (f.145, něm., nedokončeno)

září 1660, Brno:

98. Jan von Frey (f.148v, něm., bez)

99. Pavel Albrecht z Teyburgu (f.149, něm., znak, obraz)

100. Jakub Maxwel von Tunne⁷, st.ryt. stav (f.150, něm. bez)

101. Hillary Dupin (f.150v, něm.bez) st.ryt. stav

29.listopad 1660:

102. Martin Froschauer z Froschbachu, nový ryt.stav (f.151 něm., nedokončeno)

103. Petr von Märcken (f.152, něm., bez) starý ryt.stav

104. Jan Baptista Schauer a Jan Bedřich Reitter (f.152v, něm., nedokončeno)

105. Michal Karel Albel z Waldenreitu (f.153, něm.nedokončeno)
nový ryt. stav

6. prosinec 1660:

106. Řehoř Ignác Hašta z Rosenheimu (f.154, něm., bez) nový ryt.stav

107. Martin Ladislav Hörner z Hörnecku, nový ryt. stav (f.154v, něm., bez)

13.leden 1661 za zemského písáře Melchiora z Ledenic:

108. Jiří Fabricius z Löwenburgu, nový ryt.stav (f.155v, něm., znak, obraz)

109. Arnošt z Krausennegu (f.156, něm., znak,obraz) nový ryt. stav

leden 1662:

110. Petr Suda ze Szreniawy (f.157v, něm., bez) starý ryt.
stav
111. Petr von Frey (f.158, něm., bez), nový ryt. stav, za tím-
to záznamem obraz
112. Konrád z Bornstedtu, cís. rada a přísedící král. tribu-
nálu, nový ryt. stav (f.159, něm., znak, obraz)
113. Matyáš Wunšvic (f.160, něm., nedokončeno), starý ryt.
stav
114. Jan Bertonides z Tyranu (f.161, něm., bez) nový ryt. stav
115. Jan Chrisostom Zehentner z Kaisersdorffu, starý ryt.
stav (f.161, něm., bez), opaková žádost

květen 1663 :

116. Jan Ivanský z Ivanic, cís. rada a kancléř při mor. tri-
bunálu (f.163v, něm.)
117. Jan Karel Roháček z Adlerskronu (f.164, něm., bez)
118. Matyáš z Wunšvic, starý ryt. stav (f.164v, něm., bez)
opaková žádost
119. Martin Ladislav Hörner z Hörnecku (f.165, něm., bez)
opaková žádost
120. Jiří Ignác Hašta (f.167, něm., bez)
121. Bedřich Vavřinec Smilkovský z Palmberka, ryt. stav
(f.167v, něm., znak, obraz)
122. Bohuslav Jindřich Liška z Rotenwaldu (f.169v, něm., obraz)
123. Jiří Ignác Haška z Rosenheimu (f.171, něm., bez), nový
ryt. stav
124. Martin Bedřich Pruskauer z Freyfelsu (f.171v, něm.,
bez)

23. leden 1664:

125. Jan Karel Roháček (f.172, něm., bez) nedokončeno
126. Jan Rychnovský z Louňovic (f.173, něm., bez)
127. Ladislav David Annehimburg (f.173v, něm., znak popsán
latinsky), starý ryt. stav

15. červen 1665:

128. Lukáš Gregor z Grinsberga, starý ryt. stav (f.174v,
něm.,bez)
129. Ondřej a Jiří Berthonides z Tyranu, starý ryt. stav
(f.175v, něm.,bez)
23. červen 1665:
130. Bohumír z Waldorfu, nový ryt. stav (f.176, něm.,znak,
obraz)
131. Vilém Ludvík Arnold Jangwitz, starý ryt. stav (f.177v,
něm.,bez)
132. Jiří Ruprecht Hausperský (f.178v, něm.,nedokončeno)

Poznámky:

- 1) SOA Brno, fond A 3 - Stavovské rukopisy, sign.I/45,
(st.sign. 80)
- 2) Mojmír Švábenský, Knihy přijímání do rytířského stavu
Moravského markrabství. In: J.Pilnáček, Neznámé rody a
znaky staré Moravy, Brno 1983, s.250-267.
- 3) tamtéž, s.263
- 4) dopis PhDr. M.Švábenského autorovi ze dne 4.4.1986; ar-
chiv autora
- 5) vynechané místo bývá většího rozsahu, až 2 strany
- 6) nečitelné, srovnej zápis č. 100
- 7) nečitelné, srovnej zápis č. 95

K n i h a p á n ú r y t í ř ú - v ý z d o b a .

Jak již bylo dříve uvedeno, erbovní výzdobu tvoří celkem 28 barevných maleb. Z nich jsou čtyři celostránkové na vlepených pergamenových listech,⁸⁾ ostatní malby jsou přímo vkomponovány do textu o velikosti přibližně 6 x 9 cm. Jejich zpracování je v převážné míře schematické, kdy erb je položen do oválného vavřínového věnce. V několika málo případech orámování tvoří jen dvě snítky vavřínu⁹⁾, jindy je kresba volná bez orámování¹⁰⁾ nebo jinak výtvarně pojatá.¹¹⁾ Miniatury nejsou signovány, výtvarné zpracování však prozrazuje zkušeného malíře a znalost práce s barvami vyniká zejména při stínování figur, jež potom působí při zvětšení plasticky, zvláště u zlatých a červených tinctur. Srovnáním s heraldickou výzdobou se souběžně vznikajícími malbami v některých dalších rukopisech SOA Brno¹²⁾ docházíme k závěru, že podle celkové koncepce malby, ztvárnění figur a přikryvadel, byl tvůrce mnohých miniatuktur týž.

Malby až na dvě výjimky jsou velmi dobře zachovány, barvy i po 350 letech podržely svůj jas a jsou naprostě jednoznačné. Miniaturizace, zvláště u složitějších erbů, však vedla k určitému výtvarnému zjednodušení a některé drobnější předměty zůstávají pouze naznačeny skvrnou; v těchto případech jsem byl nuten se přidržet slovního popisu ať již přímo v této knize nebo v jiných archivních pramenech, což vždy v příslušných pasážích uvádím.

Na následujících stranách podávám přehled o heraldických malbách v Knize pánů rytířů. Popisy a malířské ztvárnění erbů srovnávám přitom s dalšími prameny doklady a údaje uváděnými v nejvíce frekventovaných heraldických kompendiích. Přitom jsem chtěl upozornit na podstatné odlišnosti v heraldickém obsahu a doplnit či opravit údaje doposud nesprávně interpretované.

Přehled erbů je uveden abecedně podle osobního jména nositele, za ním v závorce je udáno pořadové číslo záznamu u M. Švábského 13), resp. v této studii. Nedílnou součástí této práce jsou také kresby některých erbů. Nebylo mým úmyslem překreslovat erby všechny, zvolil jsem proto pouze vybrané ukázky tak, aby čtenář nabyl ucelený přehled o heraldické výzdobě Knihy pánů rytířů. Přitom jsem dbal na to, aby kresba co nejlépe vystihovala předlohu; výtvarná licence byla použita pouze v těch případech, kdy do grafického ztvárnění nemohly být v plné šíři převedeny všechny odlišnosti barevné malby.

Poznámky:

- 8) Jan Kříž Jakartovský ze Sudic, František Mikuláš Grissl z Grisslau (č.97), Fridrich Vavřinec Smilkovský z Palmberka (č.120), Bohuslav Jindřich Liška z Rottenwaldu (č.121)
- 9) František Mikuláš Grissl z Grisslau (č.97), Bedřich Vavřinec Smilkovský z Palmberka (č.121), Bohuslav Jindřich Liška z Rottenwaldu (č.122), Bohumír z Waldorfu (č.130)
- 10) Jakub Kunig z Rothu (č.47), Bartoloměj Thanasoll (č.80), Jan Bapt. z Moravce (č.82), Jiří Fabricius z Löwenburgu (č.108)
- 11) Mikuláš Nusser z Nusseku (č.6)
- 12) SOAB, A 3, I/47 (st.sign.83), I/60 (st.sign 46)
- 13) viz pozn. 2

B e r t o n i d e s z Tyranu, Ondřej (č.69)

Štít dělený modrým vydutým hrotom, v něm zlatá hvězda. V pravém černém poli zlatý lev, v levém červeném lev stříbrný, oba hledí do středu a drží společně zlatou hvězdu. Turnajská korunovaná přilba s přikryvadly černo-zlatými a červeno-stříbrnými, v klenotu roste zlatý korunovaný lev, držící v každé noze polovinu zlaté hvězdy.

Erb byl udělen Ondřeji Berthonidesovi dne 19.9.1642¹⁴⁾; stejnou podobu nacházíme i v dalších archivních pramenech.¹⁵⁾ Obdobně popisuje erb rodiny Kadich,¹⁶⁾ zatímco Pilnáček¹⁷⁾ má původní erb s mylnou datací udělení vladického stavu.¹⁸⁾

Poznámky:

14) SÚAP, Saalbuch 55, pag.397; viz Doerr s.124

15) SOAB,A 3, I/47, f.13, kde je uveden bez křestního jména. A 3, I/60, f.30, erb Ondřeje Berthonidese z 1.12.1646.

U této druhé malby po rozboru výtvarného rukopisu a koncepce se můžeme domnívat, že jde o stejného malíře jako u miniatury v I/45.

16) Kadich, s.6, tab.5 popisuje správně, v kresbě uvádí hvězdy držené lvem v klenotu jako celé, nikoli poloviny.

17) Pilnáček - Morava 1, s.508, č.2305.

z B o r n s t e d t u , Konrád (č.112)

V modrému štítu černé břevno se třemi stříbrnými hracími míči. Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly modro-stříbrnými, v klenotu černé křídlo, na něm stříbrný kříž s roze Klanými konci.ramen.

Erb je uveden v Saalbuchu, ¹⁹⁾ ten se však nepodařilo ověřit. Od tamtud čerpal i Pilnáček²⁰⁾, který se mimo jiné odvolává na dobovou rytinu erbu a zobrazuje ve štítu na břevně tři kotouče s křížky. Zdá se, že Pilnáček nevyužil pramen A 3 I/45, kde v textu o přijetí Konráda z Bornstedtu do moravského rytířstva jsou figury popsány jako "Spielballe".



Jedná se o velmi neobvyklou figuru, se kterou jsme se zatím jinde v české heraldice nesetkali.

Poznámky:

- 19) SÚAP, Saalbuch 59, pag. 444v, šlecht. stav z 18.4.1648;
vz Doerr, s.129.
- 20) Pilnáček - Morava 1, s. 150, č.467.

C o l u m b a n z Hochdamu, Jan Vejkart (č.48)

Čtvrcený štít, v 1. a 4. zlatém poli černá orlí hlava s krkem, ve 2. a 3. červeném poli stříbrná kotva se zlatým vratidlem. Korunovaná turnajská přilba, v klenotu dvě otevřená křídla dělená zlato-modře a stříbrno-červeně, mezi nimi orlí hlava ze štítu, zlatě korunovaná. Přikryvadla červeno-stříbrná a modro-zlatá.

Erb byl udělen spolu s vladickým stavem brněnskému radnímu Václavu Columbanovi, nejspíše otci uváděného Jana Vejkarta, dne 20.6.1614.²¹⁾ V téže podobě je znám i z heraldické literatury.²²⁾

Poznámky:

- 21) SÚAP, Saalbuch 22, pag.158; viz Doerr, s.85.
- 22) Pilnáček - Morava 1, s.256, č.838; Kadich, s.201,
tab.139.

z E n g l s t e i n a , Valentin Gabriel (č.74)

V 1. a 4. červeném poli čtvrceného štítu na stříbrném oblaku čelně hledící stříbrně oděný zlatovlasý anděl s bílou lilií na zeleném stonku v pravici.²³⁾ Ve 2. a 3. modrému poli do středu hledící zlatý korunovaný dvouocasý lev, držící v obou předních nohách černou kouli.²⁴⁾ Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly modro-zlatými a červeno-stříbrnými má v klenotu dva buvolí rohy dělené červeno-stříbrně

a zlato-modře, mezi nimi anděl ze štítu.

Tentýž erb, pocházející nepochybně ze stejné malířské dílny, najdeme i v Královských zemských kvaternech majestátů²⁵⁾; byl však udělen o dva roky dříve.²⁶⁾ Pilnáček²⁷⁾ erb eviduje s odvoláním na Saalbuch.

Poznámky:

- 23) Mluvící znamení Engel = anděl
- 24) Korunovace lva vyplývá z popisu v A 3 I/60; v A 3 I/45 není.
- 25) SOAB, A 3, I/60, f.47 z 21.8.1648.
- 26) SÚAP, Saalbuch 59, pag. 243v, šlecht. stav 29.11.1646; viz Doerr, s.128.
- 27) Pilnáček - Morava 1, s.143, č.436.

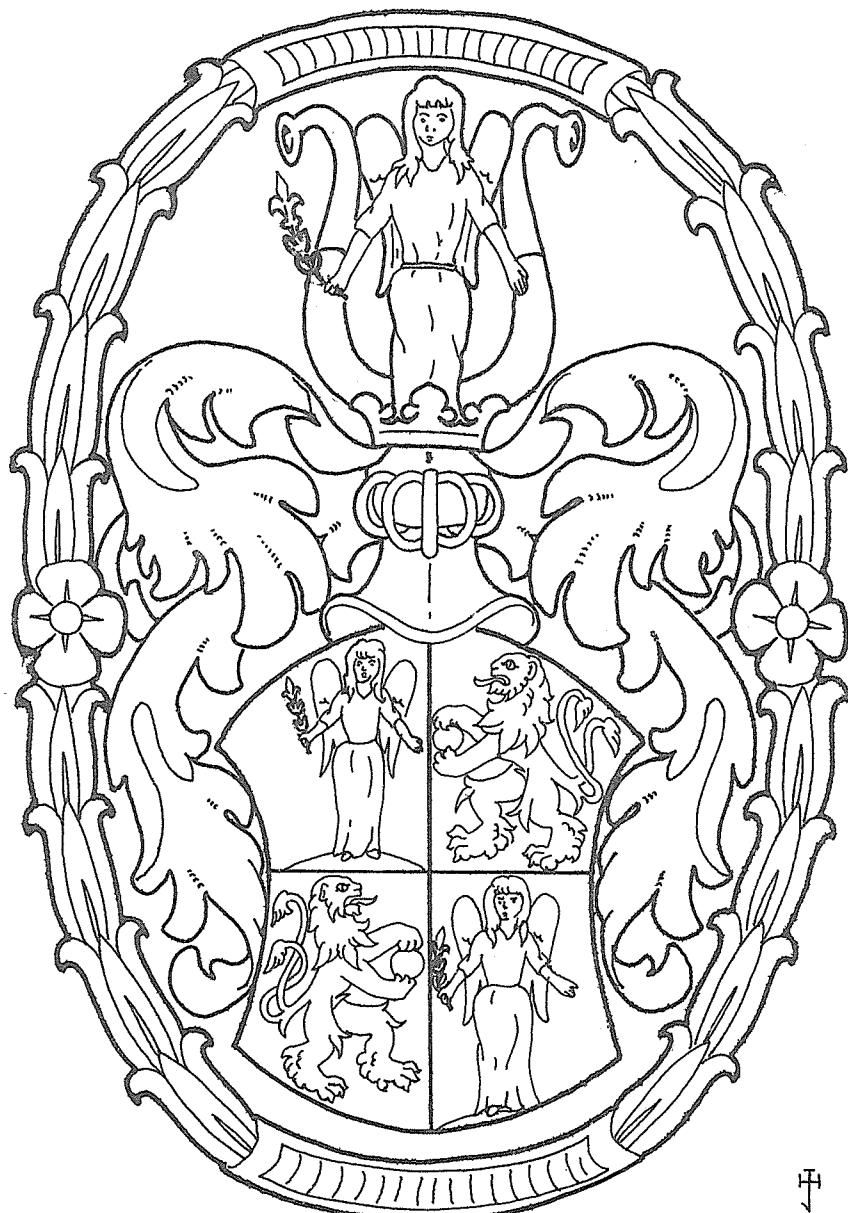
F a b r i c i u s z Löwenburgu, Jiří (č.108)

Čtvrcený štít, 1. a 4. pole dělené zlato-modře, v něm stříbrná věž se dvěma střílnami, cimbuřím a otevřenou branou. 2. a 3. pole dělené stříbrno-modro-červeně, v něm zlatý dvouocasý lev stojící na skále a držící červenou liliu.²⁸⁾ Dvě korunované turnajské přilby, na pravé s přikryvadly červeno-stříbrnými dvě křídla dělená stříbrno-modro-červeně, mezi nimi rostoucí lev ze štítu, na levé s přikryvadly modro-zlatými stříbrná věž ze štítu.

Vyobrazený erb je slovně popsán v Saalbuchu²⁹⁾ a je tvořen vlastně spojením erbů dvou rodů: v zadních polích původní erb Jiřího Fabricia z Leonperku³⁰⁾, v předních znak jeho manželky.³¹⁾ Další autoři zůstali pouze u popisu původního jednoduchého erbu.³²⁾ Nově oproti dosavadním údajům jsou upřesněny tinctury předních polí, které zatím bylo někdy popisováno jako dělené zlato-červeně.

Poznámky:

- 28) V textu uvedeno "dvojitou liliu", čemuž lze rozumět tak, že lilia je souměrná nejen podle svíslé, ale i podle



vodorovné osy.

- 29) SÚAP, Saalbuch 65, pag.335, nový ryt. stav 29.12.1654; viz Doerr, s.138.
- 30) SÚAP, Saalbuch 32a, pag.634, ryt. stav 25.8.1637; viz Doerr, s.97.
- 31) Pilnáček - Morava 1, s.137, č.413; Kadich, s.263, tab. 186.
- 32) Král, s.290; Sedláček, s.405.

F l e i š i n g e r z Auerspachu, Mikuláš (č.86)

Ve stříbrném štítu červený gryf s dvojitým ocasem drží zlatou ostrev o 5 sucích, z níž uprostřed roste zelená větvíčka se třemi listy. Týž gryf rostoucí v klenotu na korunované turnajské přilbě s přikryvadly červeno-stříbrnými.

Podoba erbu je bezproblémová; stejně tak uvádí Saalbuch 33) i údaje v literatuře. 34)

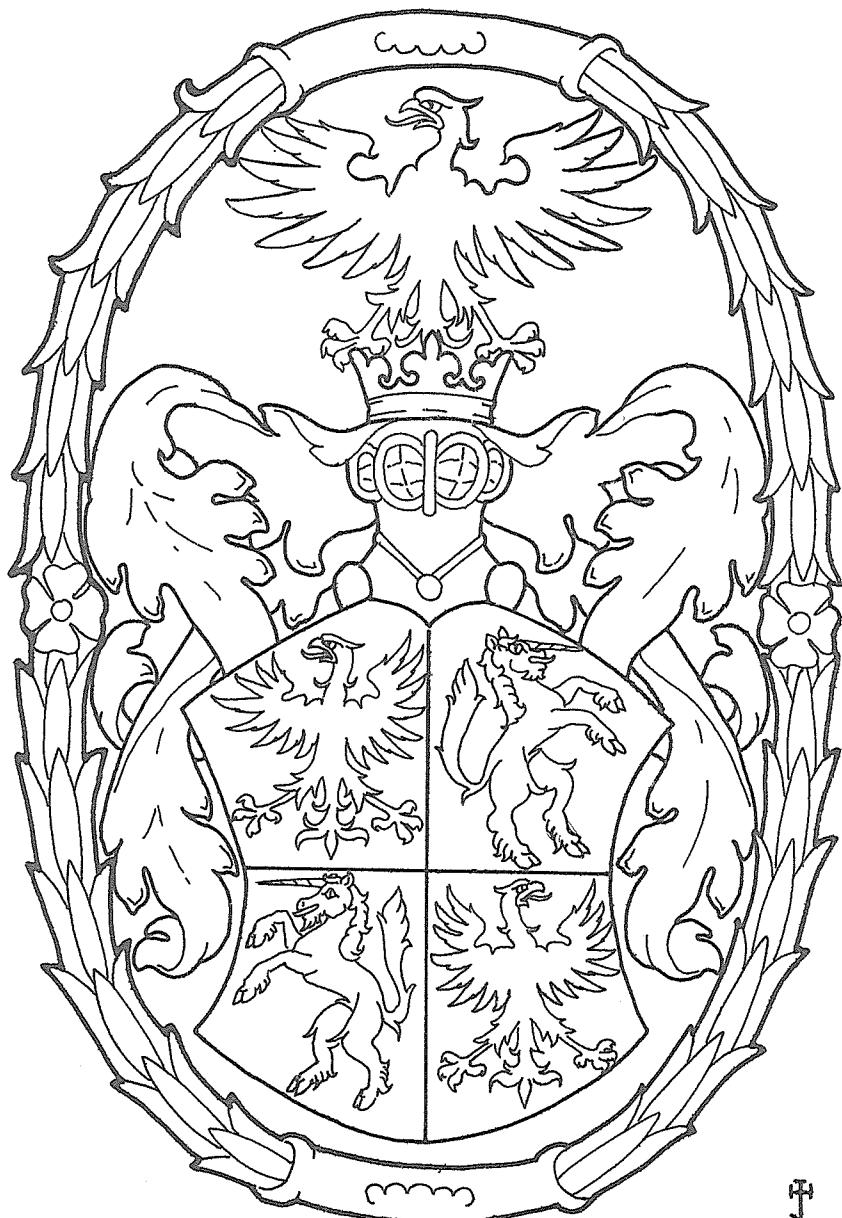
Poznámky:

- 33) SÚAP, Saalbuch 55, pag.374, šlecht. stav 31.5.1642; viz Doerr, s.124.
- 34) Král, s.357; Sedláček, s.410; Pilnáček - Morava 1, s.43, č.79 - zde však chyba v datu nobilitace; Genealogické a heraldické informace, Brno 1983, č.3, s.173.

G r e g o r z Grümmersberga, Lukáš (č.85)

Štit čtvrcený zlato-červeně, v předních polích černá korunovaná orlice, v zadních vyskakující stříbrný jednorožec; všechny figury hledí do stran. Korunovaná turnajská přilba má v klenotu černou orlici, přikryvadla černo-zlatá a červeno-stříbrná. Korunování na malbě chybí.

Toto vyobrazení opravuje chybný údaj u Pilnáčka, 35) který figuru v zadních polích pokládá za veverku. 36) že se skutečně jedná o jednorožce potvrzují i další prameny. 37)



Poznámky:

- 35) Pilnáček - Morava I, s.211, č.679.
- 36) Omyl vychází z chybného čtení německého rukopisu: Einhorn= jednorožec, Eichhorn= veverka.
- 37) SÚAP, Saalbuch 63, pag. 356, starý ryt. stav 29.7.1651; viz Doerr, s.133 (autorem nepřesně přečteno z Brümmersberga). Též SOAB, A 3, I/60, f.118 ze dne 17.7.1652, kde jednorožec vyskakuje na zeleném trojvrší.

G r i s s l z Grisslau, František Mikuláš (č.97)

Ve štítu polceném modro-stříbrně dva vztyčené klíče o- pačných tinktur hlavou dolů a ozubem ven obrácené. Koruno- vaná turnajská přilba s přikryvadly modro-stříbrnými, v kle- notu křídlo stříbrné a modré, mezi nimi modrý a stříbrný klíč jako ve štítu.

Obecně je podoba erbu známa. Nově z tohoto vyobrazení vyplývají tinky, které dosud v literatuře popsány nebyly nebo byly uváděny chyběně. 38)

Poznámky:

- 38) Král, s.302; Sedláček, s.420; Pilnáček - Morava I, s.253, č.823; Pilnáček - Slezsko, díl II., s.45; Kadich, s.38, tab.29.

G u l d e n m ü l l e r z Guldensteina, Jan (č.63)

Červený štít s vydutým červeným hrotom, v něm na zeleném trojvrší zlatý dvouocasý lev, zlatě korunovaný, s červenou zbrojí, držící zlatý pohár s poklicí. 39) Boční pole nesou polovinu stříbrného palečného kola. 40) Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly černo-zlatými a červeno-stříbrnými nese černé a červené křídlo, každé s polovinou stříbrného palečného kola, mezi nimi roste lev jako ve štítu.

Tentýž popis erbu je zaznamenán v Saalbuchu ze dne



†

4.8.1638⁴¹⁾ i u Pilnáčka. ⁴²⁾ Kadich ⁴³⁾ rodinu nazývá z Goldensteina a nahrazuje lva ve štítu i v klenotu gryfem.

Poznámky:

- 39) V originálu textu "Kredenzgeschier", nejde tedy o kálich, užívaný při církevních obřadech.
- 40) Zde malíř špatně rozvrhl místo, takže pohár zasahuje až do pravého bočního pole a částečně překrývá palečné kolo.
- 41) SÚAP, Saalbuch 48, pag.676v; viz Doerr, s.121.
- 42) Pilnáček - Morava 2, s.219, č.949.
- 43) Kadich, s.37, tab.28.

G y r o l a z Greifenberku, Bartoloměj Silvestr (č.49)

Čtvrcený štít se středním štítkem červeným, v něm na zeleném trojvrší obrněná ruka držící meč. V 1. a 4. zlatém poli černá zlatě korunovaná orlice hledící do středu, ve 2. a 3. červeném poli zlatý zlatě korunovaný gryf držící zelený jetelový trojlist na dlouhém stonku s kořeny. Dvě korunované turnajské přilby, pravá s klenotem černé zlatě korunované orlice a přikryvadly černo-zlatými, levá s klenotem rostoucího gryfa jako ve štítu a přikryvadly červeno-stříbrnými. ⁴⁴⁾

Tento erb máme kresebně potvrzen v Královských zemských kvaternech majestátů, ⁴⁵⁾ písemně v Saalbuchu. ⁴⁶⁾ Odpovídající vyobrazení a popis bez udání tinktur nalézáme v moravském Siebmacherovi ⁴⁷⁾, podobně a správně popisuje Pilnáček ve své poslední práci ⁴⁸⁾, přičemž ve Staromoravských rodech uvádí erb Gyrolů z Greifenberku naprostě odlišný. ⁴⁹⁾ Podobu erbu výše popsáного potvrzuje i dobře zachovalá pěčeť. ⁵⁰⁾

Poznámky:

- 44) Jde o mluvící znamení: Greif = gryf.
- 45) SOAB, A 3, I/60, f.121, zápis ze dne 20.7.1652.
- 46) SÚAP, Saalbuch 59, pag.641, šlechtický stav pro Bartolomeje Silvestra ze dne 15.5.1649; viz Doerr, s.130.
- 47) Kadich, s.37, tab.27.
- 48) Pilnáček - Morava 2, s.190, č.803 - rod nazývá z Reitenberka.
- 49) Pilnáček - Morava 1, s.373, č.1361.
- 50) SOAB, A 2, Reversy k zemi, č.189 ze dne 26.8.1649.

H a l a m a z Jičína, Jindřich Václav (č.79)

Štit černo-zlatě dělený, v horním poli 3 červené ko-
houtí hlavy s krky, první vpravo, další dvě vlevo hledící,
prostřelené šikmo ze spodu zlatým šípem. Šípy jsou tedy ve-
deny první šikmo, další dva kosmo. V dolním poli červený ko-
hout s hrdlem obdobně prostřeleným. Korunovaná turnajská
přilba, v klenotu kohout ze spodního pole štítu, přikryvadla
černo-zlatá a červeno-stříbrná.

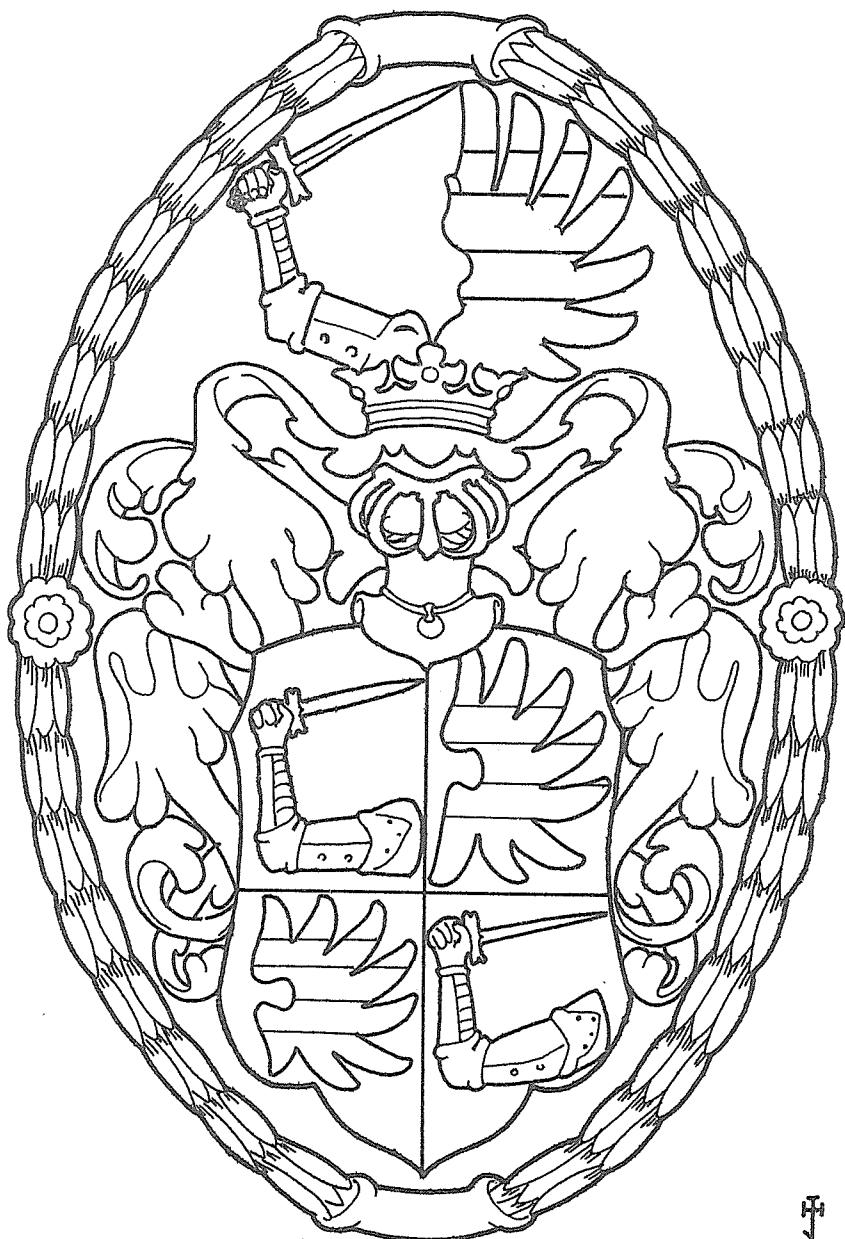
Erb Halamů z Jičína je názorným příkladem toho, jak
kolísá pojetí poměrně jednoduchého erbu, není-li opora v pra-
menném materiálu. U autorů heraldické literatury je nejed-
notnost jak v tinkturách, tak v postavení hlav, jež bývají ⁵¹⁾
obrácený různými směry a prostřelené různým počtem šípů. ⁵¹⁾
Brněnské vyobrazení podporuje shodně provedený o něco mlad-
ší erb v opavském archivu. ⁵²⁾

Poznámky:

- 51) Král, s.283; Sedláček, s.425; Pilnáček - Morava 1, s.391,
č.1461; Pilnáček - Slezsko, díl II, s.54; Blažek, s.23,
tab.13; Meraviglia, s.226, tab.98; Kadich, s.39, tab.29.
- 52) SOA Opava, inv.č.950, Zemské desky knížectví krnovského,
sv.6, erb Ferdinanda Halamy z Jičína z r.1692.



†



†

H n á t e k z Weggefurthu, Václav Vilém (č.67)

Červeno-modře čtvrcený štít, v 1. a 4. poli obrněná paže držící meč, ve 2. a 3. červené křídlo se dvěma zlatými břevny. Korunovaná turnajská přilba má v klenotu vpravo obrněnou paži, vlevo křídlo, vše jako ve štítu. Přikryvadla modrá a červená.

Erb byl udělen Václavu Vilému Hnátkovi spolu se šlechtickým stavem dne 18.4.1648. 53) Vyobrazení v Knize pánů rytířů markrabství moravského je zvláště cenné, neboť v literatuře tento erb nemá podchyceny tinctury a zásadně je uváděn bez klenotu. 54)

Poznámky:

53) SÚAP, Saalbuch 59, pag.444; viz Doerr, s.129.

54) Pilnáček - Morava 1, s.146, č.445; Kadich, s.215, tab. 148; Pilnáček - Slezsko, díl II, s.86.

z H ü t t e n d o r f u , Karel (č.70)

V 1. a 4. černém poli čtvrceného štítu na zlatém trávníku čelně hledící ozbrojenec s hlavou ovázanou žlutou točenicí, v každé z pozdvížených rukou drží bílou lasturu. 55) V 2. červeném poli stříbrný gryf s lidským poprsím a pravou rukou, v niž drží meč, ve 3. poli děleném modro-zlatě jednorožec střídavých tinctur. Dvě korunované turnajské přilby: pravá s přikryvadly černo-zlatými má v klenotu dvě křídla, pravé pětkrát děleno zlato-černě, levé pětkrát děleno zlato-modro-zlato-červeno-stříbrno-červeně, mezi křídly roste ozbrojenec ze štítu. Levá přilba s přikryvadly vlevo modro-zlatými a vpravo zlato-modro-červeno-stříbrnými, má v klenotu rostoucího zlatého jednorožce. 56)

Erb Karla z Hüttendorfu je též uveden v mladší knize moravských rytířů 57), kde předmět, jež ozbrojenec drží, je pojat jako svazek černých pštrosích per. Zde však je poněkud odchylně ztvárněn první klenot - na složeném křidle

+
◆

zlatém a černém je ozbrojenec ze štítu. 58)

Závazné vyobrazení a popis erbu vyplývají ze dvou nobilitačních listin. Prvou potvrzuje císař Ferdinand III. bratrům Jakubovi, proboštu u sv. Ondřeje ve Vídni, Karlovi, olomouckému kanovníkovi, Janovi, Osvaldovi, komorníku arcivéody Ferdinanda, Lorencovi a Matyášovi, bratřím Hüttenendorfům a jejich sestrám Barboře, Anně a Žofii a jejich potomkům diplom, vydaný Ferdinandem I. ve Vídni 23.11.1559, kterým byl jejich strýc spolu se svými potomky povýšen do šlechtického stavu s právem psát se z Hüttenendorfu. 59)

Druhá listina se týká přímo Karla z Hüttenendorfu, kterého císař Ferdinand III. povyšuje za zásluhy jeho otce Jana a za zásluhy vlastní do stavu starých rytířských rodů království českého a polepšuje mu erb. 60) Popis a vyobrazení erbu na této listině je totožné s vyobrazením v Knize pánů rytířů, jediná drobná změna je v tom, že ozbrojenec ve štítu stojí na trojvrší a točenici má uvázánu přes přilbu. Uvedenými prameny se doplňují a upřesňují vyobrazení uváděné v literatuře. 61)

Poznámky:

- 55) Na malbě má ozbrojenec přilbu, předměty v rukou dovoluje miniaturisace malby naznačit pouze skvrnou.
- 56) Přikryvadla v doprovodném textu popsána nejsou, jejich tinctury vycházejí jednak z vyobrazení, jednak z dále citovaných erbovních listin.
- 57) SOAB, A 3, I/47, f.13.
- 58) Stejně SÚAP, Saalbuch 63, pag.166v - starý ryt. stav 15.10.1650; viz Doerr, s.132
- 59) Listina vydaná ve Vídni 27.11.1623, SOAB, G 74 - Rodinný archiv Forgatschů, sig. I/12.
- 60) Listina vydaná ve Vídni 15.10.1650, SOAB, G 74, sig.I/13.
- 61) Pilnáček - Morava 2, s.56, č.198; Pilnáček - Slezsko, díl II., s.112; Kadich, s.51, tab.37; Blažek, s.28, tab.15.

K r a u s z Krausenecku, Arnošt (č.109)

V modrém štítu červený vydutý klín, v něm ze zeleného trojvrší roste mouření v šatě polceném červeno-modře se zlatými knoflíky a páskem, náhrdelníkem kolem krku a perlou v uchu, který drží v pozdvižené pravici prsten s diamantem.⁶²⁾ V bočních polích vždy křídlo pery do stran, pravé děleno zlato-modře (!), levé červeno-zlatě. Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly červeno-zlatými, v klenotu dvě křídla stejných tinctur jako ve štítu, mezi nimi roste mouření rovněž jako ve štítu.

V erbu je proti všem heraldickým zásadám i praktickému užití vymalováno modré křídlo v modrém poli. Zajímavé je, že tento heraldický nonsens opakuje i vyobrazení v Královských zemských kvaternech majestátů⁶³⁾ a dokonce i erbovní listina.⁶⁴⁾ Maliř, který u obou prvně jmenovaných miniatuur je podle rukopisu týž, dilema vyřešil tím, že okraje modrého křídla v modrém poli zlatě lemoval. V tomto případě se jako logičtější jeví popis u Pilnáčka,⁶⁵⁾ který uvádí křídla dělená zlato-červeně a červeno-zlatě. Zápis v Saalbuchu⁶⁶⁾ nebyl vzhledem k existenci originálu nobilitační listiny ověřován.

Poznámky:

62) Popis oděvu a prstenu vyplývá z textu, na vyobrazení tyto detaily zachyceny nejsou.

63) SOAB, A 3, I/60, f.148 z 20.4.1655.

64) SOAB, E 57, Premonstráti Louka, dat. 1.12.1654

65) Pilnáček - Morava 1, s.229, č.741.

66) SÚAP, Saalbuch 65, pag.317, šlecht. stav 1.12.1654; viz Doerr, s.138.

K ř í ž Jakartovský ze Sudic, Jan (bez čísla, f.75)

Červený štit čtvrcený, v 1. a 4. poli na skalnatém trojvrší zlatý kříž, tvořený ze 4 žezel, v 2. a 3. poli koasmé vlnité zlaté břevno. Turnajská korunovaná přilba s přikryvadly červeno-zlatými, v klenotu červené křídlo, na něm zlatý kříž jako ve štítu.

Erb Jakartovských je často uváděn v heraldické literatuře. Většinou však autoři citují původní variantu děleného štítu a pokud potvrzuji pozdější podobu erbu se čtvrceným štítem, neudávají tinctury.⁶⁷⁾ U dalších heraldiků sice nalezneme tinctury, ty se však neshodují s popsaným vyobrazením; Sedláček⁶⁸⁾ i Kadich⁶⁹⁾ uvádějí v předních polích zelené trojvrší, kříž i břevno v zadním poli stříbrné, stejně jako kříž v klenotu, který je položen na černém křidle. Správnost tinctur při absenci erbovního listu potvrzuje jiné vyobrazení ve fondech SOA Brno⁷⁰⁾, týkající se téhož Jana a odvolávající se na udělení starého rytířského stavu roku 1636.⁷¹⁾ Vyobrazení se téměř přesně hryje s malbou výše popsanou, pouze ramena křížů jsou zde zakončena liliovitě.

Poznámky:

- 67) Král, s.279; Meraviglia, s.12, tab.10; Blažek, s.29, tab.15; Pilnáček, Morava I, s.274, rod č.916, doplňuje na s.537.
- 68) Sedláček, s.455.
- 69) Kadich, s.51, tab.37.
- 70) SOAB, A 3, I/47 (st.sign.83), Kniha stavu rytířského, f.11, č.48.
- 71) Malba sama však pochází nejdříve z r. 1670.

K u n i g z Rothu na Allensteině, Jakub Arnošt (č. 47)

Vpravo a vlevo polozený čtvrcený štít. Na zlatém břevnu čtvrcení běžící stříbrný pegas s černými křídly. V l. a 4. červeném poli vyráží černá zlatě korunovaná orlice se zlatým žezlem ve spáru, v 2. a 3. stříbrném poli zlatý zlatě korunovaný lev, hledící k okraji a držící meč. Pravé a levé polcení modré, vpravo šikmé stříbrné břevno s červenou růží, vlevo kosmé červené břevno s růží stříbrnou. Na štítu korunovaná turnajská přilba s přikryvadly červeno-stříbrnými, v kle-nutu chochol černých rajčích per.⁷²⁾ Štítonoši jsou dva zlatí čelně hledící dvojocasí lvi korunovaní pohanskou korunou, z nich roste chochol černých rajčích per.

Erb byl udělen Jakubu Arnoštovi diplomem dne 18.3.1640, starý rytířský stav obdržel dne 4.12.1654.⁷³⁾ Podoba erbu odpovídá popisu v Saalbuchu, není však zcela jednoznačné, zda běžící pegas je na břevně nebo na středním štítku.⁷⁴⁾ V SOA Brno nalézáme ještě další autentickou podobu erbu⁷⁵⁾, tentokrát kvalitněji malířsky provedenou. Erb je totožný, pouze pegas na břevnu běží vlevo. Toto ztvárnění erbu je možno považovat za nejzávaznější, poněvadž Královské zemské kvaterny majestátů tvořily na Moravě pendant českých Saalbuchů.

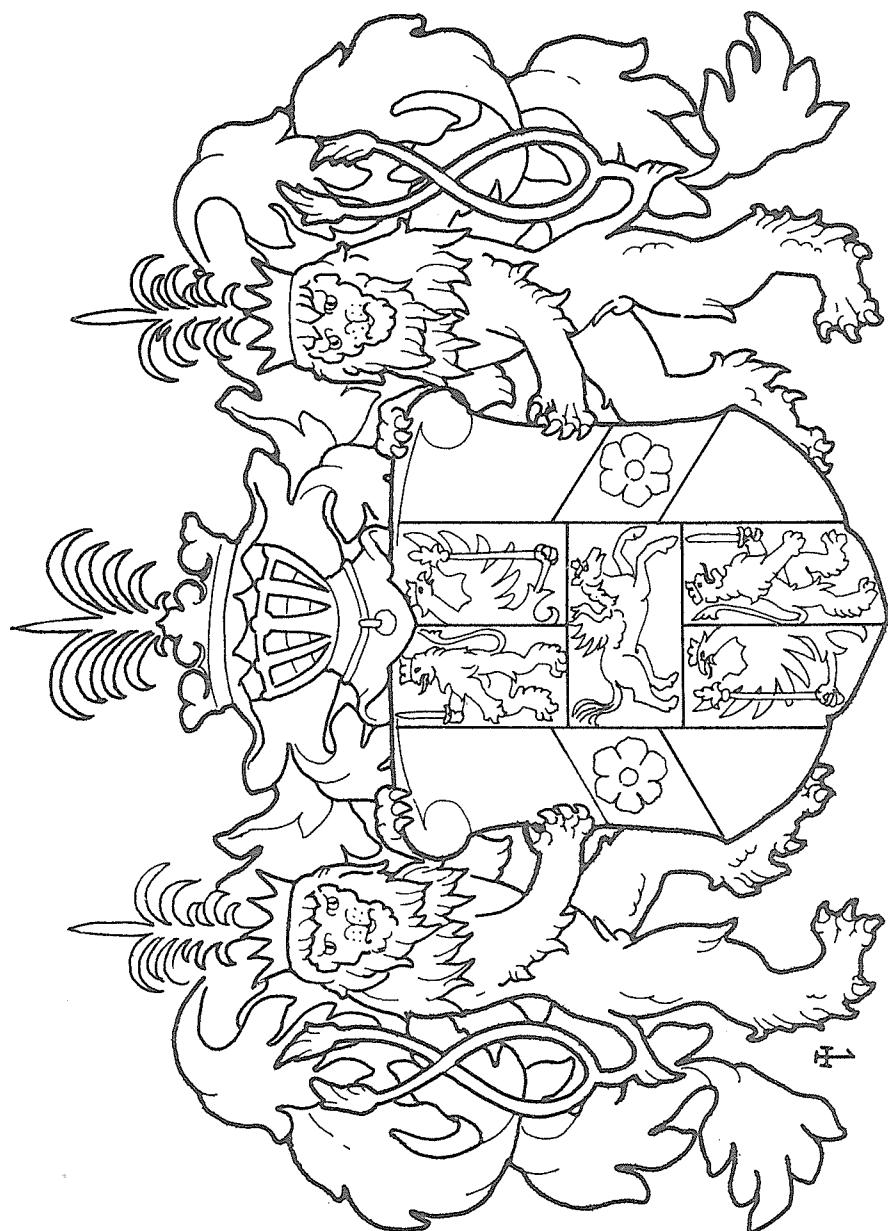
Poznámky:

72) Rajčí pera jsou přímo uvedena v popisu "Paradiesvogelfeder".

73) SÚAP, Saalbuch 65, pag. 326; viz Doerr, s. 138.

74) Kadich, s. 115, tab. 90.

75) SOAB, A 3, I/60 (st. sign. 46), Královský zemský kvatern majestátů I (1641-1648), f. 15, ryt. stav pro Eustacha, Jiřího a Jakuba Arnoště Kunigha z Rothu na Allensteině.



L i š k a z Rottenwaldu, Bohuslav Jindřich (č.122)

Štit dělený modrým vydutým hrotem, v něm na zeleném trojvrší stříbrná kotva o třech ramenech. V pravém zlatém poli přirozená liška, v levém červeném poli stříbrný gryf, oba hledí do středu. Korunovaná turnajská přilba s klenotem tří pštrosích per - stříbrným, modrým a červeným - přikryvadla červeno-stříbrná a modro-zlatá.

Také tento erb bývá popisován a vyobrazen v uvedené podobě a to jak v pramenech⁷⁶⁾, tak v literatuře.⁷⁷⁾

Poznámky:

- 76) SÚAP, Saalbuch 74, pag.136v, šlecht. stav 23.11.1662;
viz Doerr, s.146; SOAB, A 3, I/60, f.234, malba z
1.0.2.1663; SOAB, A 2, č.108, pečeť z 12.12.1667.
77) Kadich, s.225, tab.157; Pilnáček, Morava I, s.389,
č.1442.

z M o r a v c e , Jan Baptista (č.82)

Ve středním stříbrném štítku čtvrceného štítu na zeleném trojvrší stojí mouření s páskou kolem čela, bederní rouškou a náramky na pažích a nohou, vše zlaté, se zavěšeným stříbrným toulcem se šípy přes levé rameno, pravici se opírá o zlatý luk, na levici mu sedí pták.⁷⁸⁾ V 1. a 4. červeném poli stříbrná růže, ve 2. a 3. zlatém poli vyráží černá zlatě korunovaná orlice. Dvě korunované turnajské přilby. Pravá s přikryvadly černo-zlatými má v klenotu dvě křídla, pravé děleno zlato-červeno-černě se stříbrnou růží ve středním poli, levé děleno černo-stříbrno-červeně s červenou růží ve středním poli. Mezi křídly červená růže na zeleném stonku s listy. V klenotu levé přilby s přikryvadly červeno-stříbrnými mouření ze štítu.

Jak vyplývá ze znakového udělení⁷⁹⁾, pták sedící mou-

řenínovi na ruce, je papoušek. Téměř shodně popisuje i zobrazuje Kadich⁸⁰⁾, avšak v klenotu uvádí 3 růže. Soudobá pečeť je nečitelná⁸¹⁾, určit lze pouze tvar štitu a klenot.

Poznámky:

- 78) Pták je papoušek přirozených tinktur, který má kolem krku zlatý kroužek a další drží v zobáku; tyto detaily vyplývají z popisu v Saalbuchu, z malby nejsou zřejmé.
- 79) SÚAP, Saalbuch 63, pag. 310, starý ryt. stav 22.11.1651; viz Doerr s.133.
- 80) Kadich, s.85, tab.65,66.
- 81) SOAB, A 2, č.45.

N u s s e r z Nussekou, Mikuláš (č.6)

Stříbrný štít dělený červeným vydutým klínem, v něm černá zlatě korunovaná orlice držící v zobáku zelenou ořechevou větvičku se třemi listy a třemi plody.⁸²⁾ V postranních polích červení dvouocasí lvi hledící do středu. Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly červeno-stříbrnými, v klenotu zlatě korunovaná černá orlice. Štít je položen do boltcového rámu, který je nahoře zdoben znaky kurfiřtů: trevírského, kolínského, mohučského, českého, saského a braniborského, mezi nimi uprostřed je císařský znak. U českého znaku je zde ybně vymalován lev zlatý.

Vyobrazení erbu se v podstatě shoduje se slovním popisem u Pilnáčka⁸³⁾ a Kadicha⁸⁴⁾; oba však uvádějí orlici bílou, jež drží v zobáku zelenou ratolest; ořechy uváděny u těchto autorů nejsou.⁸⁵⁾ Lvi podle obou autorů stojí na zeleném trojvrší, což na originální kresbě chybí.

Poznámky:

- 82) Vyplývá z popisu, z vyobrazení tento detail není zcela zřejmý. Jde v podstatě o mluvící znamení, Nuss = ořech.
- 83) Pilnáček, Morava 1, s.348, rod č.1256.

- 84) Kadich, s.90, tab.70.
85) Pilnáček ve svém popisu vychází doslovně z Kadicha, fond A 3 I/45 nevyužil.

R o d e n z Hirzenau, Jakub (č.64)

Modrý čtvrcený štít, v 1. a 4. poli dvě zkřížené zlaté hole zakončené nahoře křížkem, ve 2. a 3. poli roste přirozený jelen. Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly modrozlatými, v klenotu roste přirozený jelen.

O podobě erbu není žádných pochybností; jednak je zaznamenán v Saalbuchu⁸⁶⁾, jednak jej máme ještě dvakrát zachycen na soudobých miniatyrách.⁸⁷⁾ Erb je hojně uváděn v literatuře, ať již správně⁸⁸⁾ nebo častěji s chybnými tiskuturami.⁸⁹⁾ Všichni uvedení autoři jmenují dva klenoty, shodně rostoucí jeleny; na všech třech vyobrazeních ve fondech SOA Brno je však klenot jediný.

Poznámky:

- 86) SÚAP, Saalbuch 55, pag. 190v, šlechtický stav 13.7.1641 pro Jakuba Rodena; Saalbuch 59, pag. 382, starý ryt. stav pro téhož 18.12.1647; viz Doerr, s.123, 129.
87) SOAB, A 3, I/60, f.2, erb Jakuba Rodena; I/47, f.19.
V tomto druhém případě se jedná o erb Andrease Rodena z r.1694, který celkovou výtvarnou kompozicí připomíná erbovní listinu.
88) Pilnáček, Morava 2, s.58, č.205.
89) Pilnáček, Morava 1, s.492, č.2192; Meraviglia, s.89, tab. 52; Kadich, s.113, tab.88; Blažek, s.64, tab.35; všichni uvádějí štít čtvrcený červeno-modré.

S m i l k o v s k ý z Palmberka, Bedřich Vavřinec (č.121)

V modrém štítu na zeleném trojvrší stříbrný dvouocasý lev zlatě korunovaný s červenou zbrojí, držící zelenou

palmovou ratolest. Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly modro-zlatými, v klenotu dva rohy dělené zlato-modře a opačně, mezi nimi roste stříbrný zlatě korunovaný dvojocasý lev, držící modrý praporek na zlaté žerdi.

V popisu erbu jak v Saalbuchu,⁹⁰⁾ tak v literatuře⁹¹⁾ dochází ke shodě s uvedeným vyobrazením bez jakýchkoliv odchylek.

Poznámky:

- 90) SÚAP, Saalbuch 326, pag. 919v, šlecht. stav 26.7.1648;
viz Doerr, s.102.
91) Sedláček, s.608; Král, s.323; Pilnáček, Morava 2, s.111,
č.430.

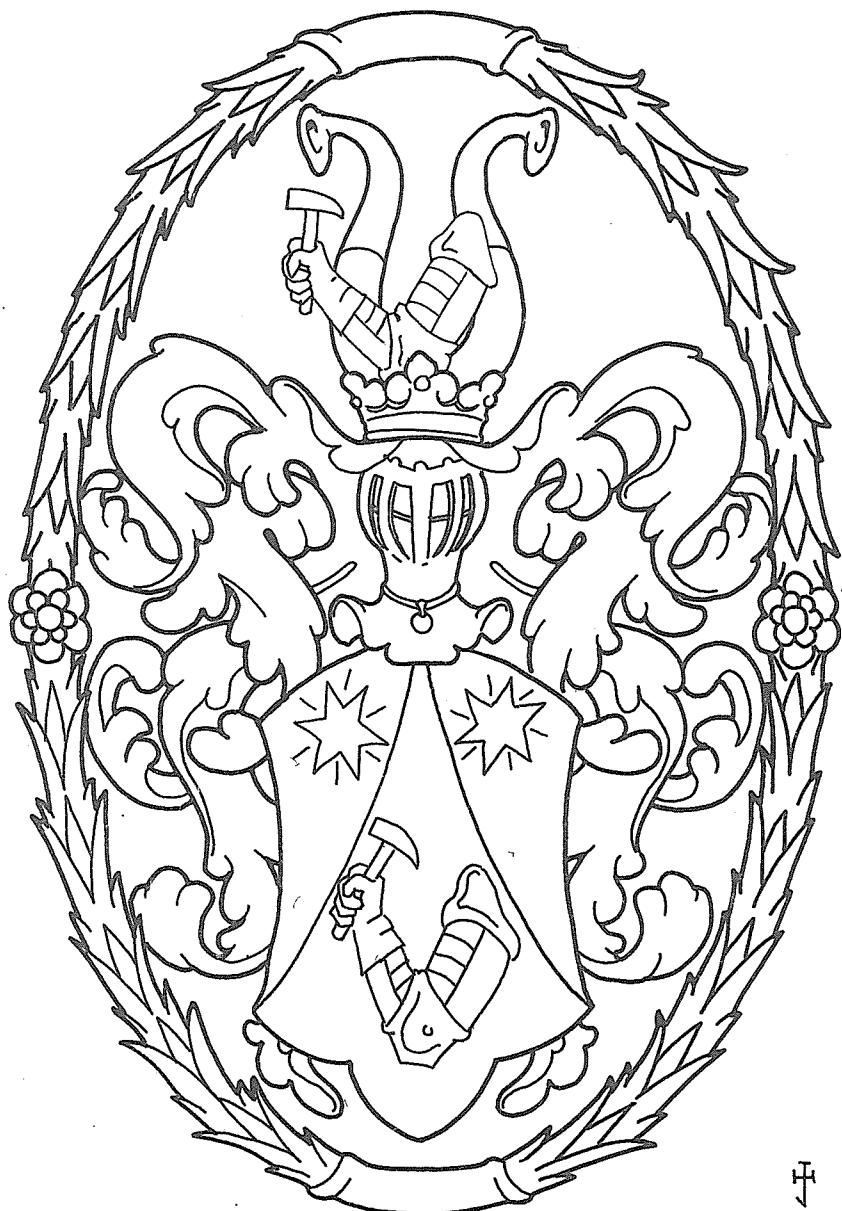
S t a u d z Hammersdorfu, František Maximilián (č.50)

Modrý štit s červeným vydutým hrotom, v něm ozbrojená paže držící kladivo, v každém z postranních polí zlatá hvězda. Korunovaná turnajská přilba s přikryvadly červeno-stříbrnými a modro-zlatými, v klenotu dva buvolí rohy dělené zlato-modře a stříbrno-červeně, mezi nimi ozbrojená paže jako ve štítu.⁹²⁾

Naprosto stejně je erb vymalován v Královských zemských kvaternech majestátů⁹³⁾ u zápisu ze dne 7.5.1648, obdobně je popsán i v Saalbuchu.⁹⁴⁾ V literatuře nacházíme popis u Pilnáčka⁹⁵⁾, který se odvolává na náhrobník v kostele v Křižanově, neuvádí však ozbrojenou paži v klenotu. Kadich⁹⁶⁾ v popisu uvádí v klenotu hvězdu, zobrazuje však správně ozbrojenou ruku. Název rodu se objevuje i v přepisu Staut von Homersdorf.

Poznámky:

- 92) Ve štítu i v klenotu jde o mluvící znamení, Hammer= kladivo.
93) SOAB, A 3, I/60, f.65.
94) SÚAP, Saalbuch 55, pag.510v, šlecht. stav pro Frant. Max-



†

miliána Stauda z Hammersdorfu, udělený ve Vídni 1.6.1644;
viz Doerr, s.125.

- 95) Pilnáček, Morava 1, s.250, č.812.
96) Kadich, s.146, tab.107.

z T e y b u r k a , Pavel Albrecht (č.99)

V červeno-stříbrně šachovaném štítu červený hrot. V něm na zeleném trojvrší zpět hledící zlatý lev zlatě korunovaný, držící zlatý dřevec, na němž visí zelený věnec. V hlavě hrotu vpravo nakloněný černý štítek se zlatou sedmihrotou hvězdou, jejíž tři hrotů jsou střídavě plamenité. Turnajská korunovaná přilba s přikryvadly černo-zlatými, v klenotu dvě složená křídla červeno-stříbrně šachovaná, na horním štítek s hvězdou jako ve štítu.

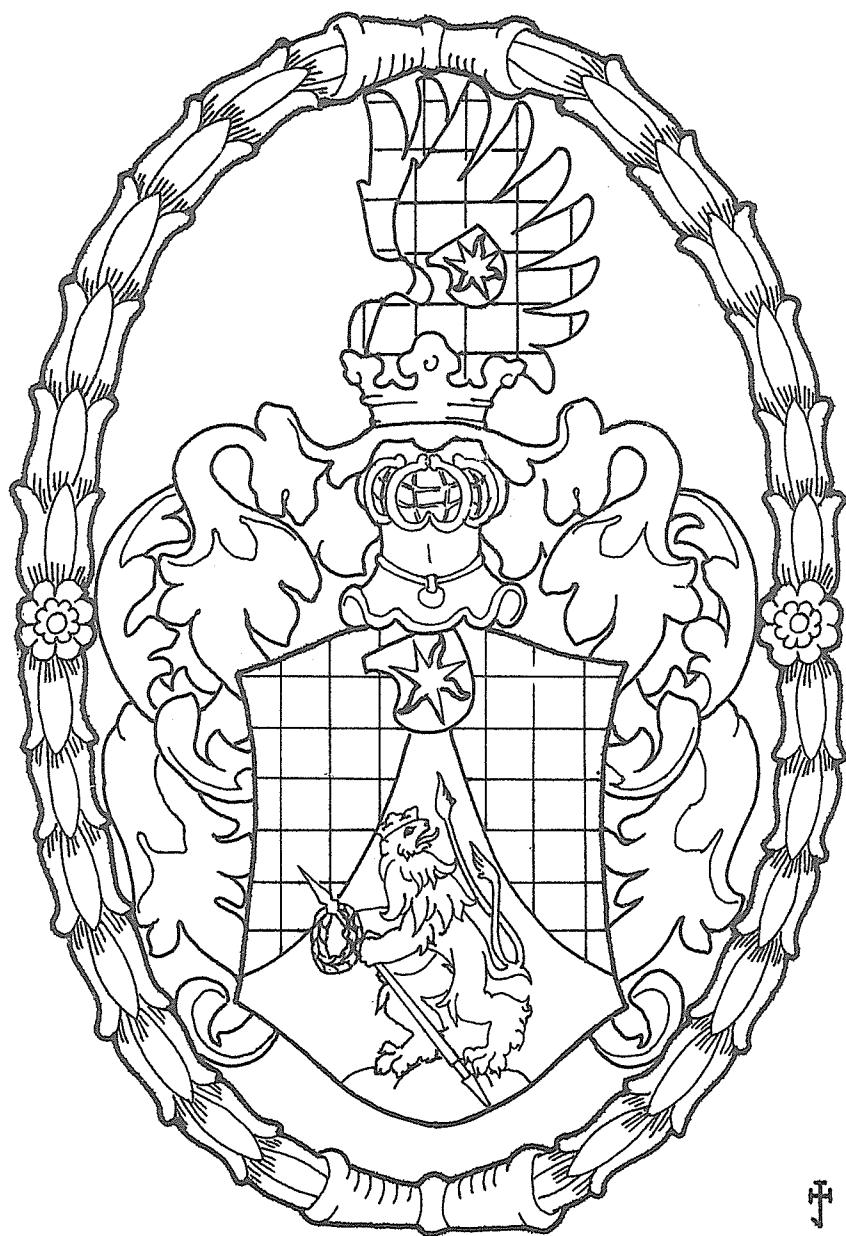
Srovnáním s údaji v Saalbuchu 97) se potvrzuje správnost sedmihroté hvězdy ve štítu. Chybně osmihrotou hvězdu uvádí Kadich. 98)

Poznámky:

- 97) SÚAP, Saalbuch 65, pag.308, ryt. stav 30.11.1654; viz Doerr, s.138.
98) Kadich, s.194, tab.133.

T h a n a s o l l - Z i l l , Bartoloměj (č.80)

Čtvrcený štit se středním štítkem, v něm krajina s tekoucí řekou a pevností v naturalistickém pojetí, na řece pluje člun s posádkou. 99) V 1. zlatém poli vyráží černá orlice zlatě korunovaná, v 2. a 3. černém poli zlatý dvouocasy lev zlatě korunovaný, ve 4. červeném poli stříbrné břevno se třemi (2,1) zlatými šestihrotými hvězdami. Dvě korunované turnajské přilby, obě s přikryvadly černo-zlatými a červeno-stříbrnými. V klenotu prvé pravá polovina černé orlice zlatě korunované a se zlatou zbrojí, vedle ní vyrůstá červeno-stříbrně pruhovaný stonk se třemi zlatými hvězdami na vý-



†



†

honcích. V klenotu druhé dva buvolí rohy dělené zlato-černě a stříbrno-červeně, mezi nimi rostoucí zlatý lev ze štítu, držící zelenou olivovou ratolest.

Stejně je erb popsán v Saalbuchu. 100) Pilnáček 101)
jej popisuje bez tinktur a klenotu, moravský Siebmacher 102)
uvádí souhlasně s malbou v Knize pánů rytířů, menší rozdíl
je v prvním klenotu. Zjištěná pečeť 103) odpovídá uvedené mal-
bě, není zde pro malý rozměr střední štítek.

Poznámky:

- 99) Řeká má znázorňovat Dunaj.
- 100) SÚAP, Saalbuch 63, pag. 441 z 27.1.1652; viz Doerr, s. 133.
- 101) Pilnáček, Morava 1, s. 507, č. 2299.
- 102) Kadich, s. 246, tab. 174.
- 103) SOAB, A 2, č. 93.

V i n k l e r ze Střelic, Tomáš (č. 88)

V červeném štítu modrý úhelník otevřený vpravo a pro-
vázený mezi rameny zlatou hvězdou. Táž figura se opakuje v
klenotu na červeném křidle. Přikryvadla modrá a zlatá.

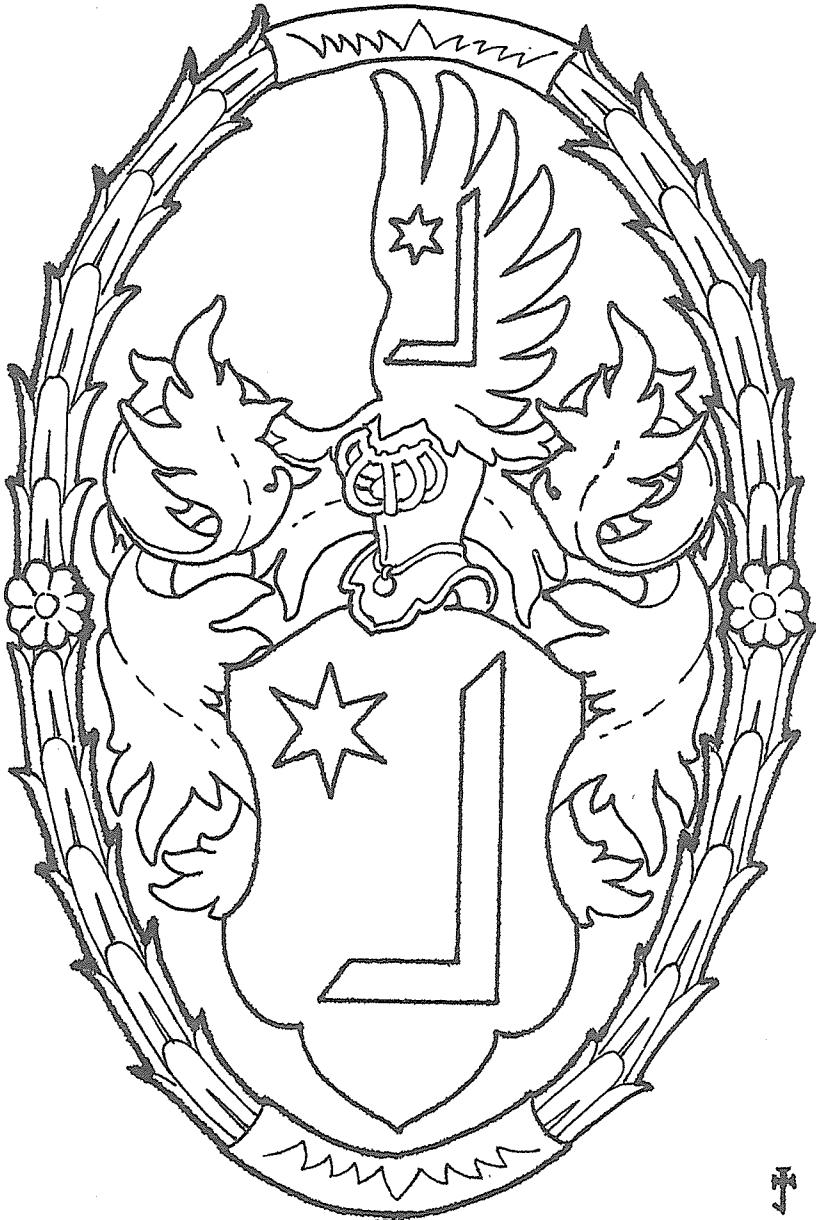
Erb zatím nebyl zjištěn v dalších archivních pramenech.
V literatuře byl dosud uváděn neúplně 104), případně byl
popisován erb odlišný. 105)

Poznámky:

- 104) Sedláček, s. 670; Pilnáček, Morava 1, s. 512, č. 2336.
- 105) Pilnáček, Morava 2, s. 205, č. 874; Pilnáček, Slezsko,
díl IV., s. 94, obraz tab. XXXVII, č. 1868.

z W a l d o r f u , Bohumír (č. 130)

V modrém štítu tři (2,1) stříbrné padající hroty střel.
Turnajská korunovaná přilba, modro-stříbrná přikryvadla vyvá-
zaná na způsob pláště, v klenotu vousatý jednoruký muž v
turbanu a šatě polceném stříbrno-modře, se zlatým opaskem,
v pravici drží střelu hrotem dolů.





†

Správnost tohoto malířského pojetí popírá znakový popis v doprovodném textu, kde se praví, že jde o "drei Waldhacken"¹⁰⁶⁾ otočené každý hrotem do jiného koutu štítu, čili postavené do vidlice. Stejně tak popisuje Saalbuch¹⁰⁷⁾. V Královských zemských kvaternech majestátů¹⁰⁸⁾ je vyobrazen již polepšený erb, kde jsou háky se dvěma rameny. Polepšený erb je znám i z literatury.¹⁰⁹⁾

Poznámky:

- 106) Tedy lesní sekáče či kopáče, tzn. pouze háky s jedním ramenem.
- 107) SÚAP, Saalbuch 74, pag. 442, šlecht. stav 10.9.1664; viz Doerr, s.148.
- 108) SOAB, A 3, I/61 - Královský zemský kvatern majestátů 2 (1669-1685), f.297 z 22.4.1684.
- 109) Meraviglia, s.184, tab.79; Pilnáček, Morava 1, s.444, č.1836; Kadich, s.170, tab.120 s drobnou odchylkou v klenotu.

z W i e s e n b e r k u , Eliáš (č.60)

V modrém středním štítku čtvrceného štítu zlatá koruna zdobená pěti pštrosími perami, prostředním stříbrným, ostatními čtyřmi červenými. V 1. a 4. zlatém poli do středu hledící černá zlatě korunovaná orlice, ve 2. a 3. červeném stříbrný dvouocasý lev zlatě korunovaný hledící do středu.¹¹⁰⁾ Dvě korunované turnajské přilby s přikryvadly: pravá černo-zlatými, levá červeno-stříbrnými, v klenotu obou rostoucí stříbrný zlatě korunovaný dvouocasý lev. Uprostřed na štítu stojí černá orlice převýšená zlatou korunou, která je zdobena paví kytou.

Tato varianta erbu pochází z roku 1649,¹¹¹⁾ kdy byl udělen Eliášovi starý rytířský stav a polepšen erb. Stejně jej uvádí i Blažek¹¹²⁾, pouze doplňuje, že korunu nad orlicí drží dva lvi.¹¹³⁾ Pilnáček i Kadich¹¹⁴⁾ uvádějí pouze

starší podobu erbu z roku 1642, kde je štit čtvrcený, v 1.zlatém poli černá korunovaná orlice, ve 2. červeném stříbrný jednorožec, ve 3. modrému zlatá koruna se třemi pštrosími perky - červeným, stříbrným a červeným, ve 4. černém poli stříbrný korunovaný lev na skále. Klenot uvádí jen Kadich a tvorí jej rostoucí zlatý korunovaný lev mezi dvěma křídly - pravým děleným zlato-černě, levým stříbrno-červeně, na každém lile střídavých tinktur.

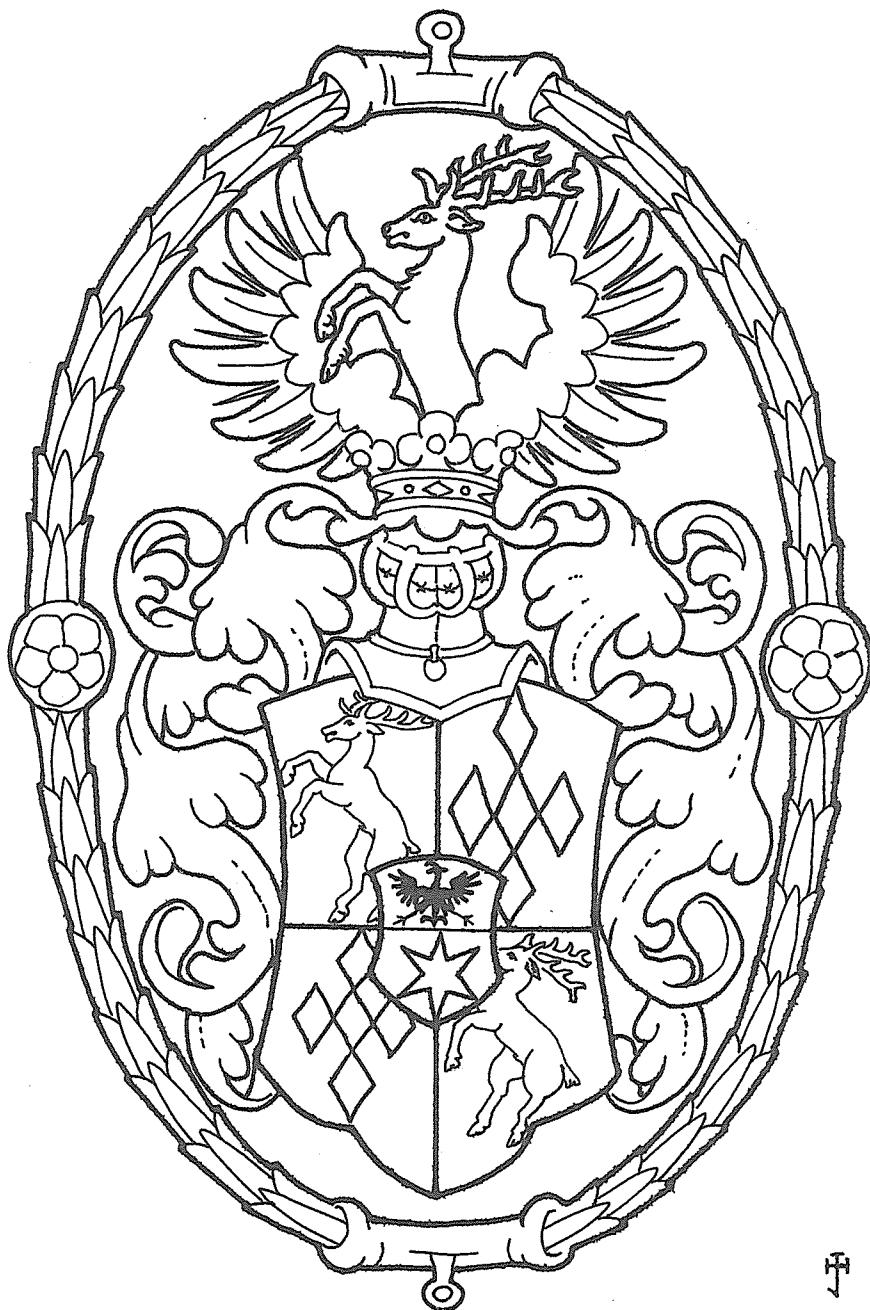
Poznámky:

- 110) Korunovace zvířat vyplývá z popisu, z malby není patrná.
- 111) SÚAP, Saalbuch 59, pag.715v, starý ryt. stav 31.7.1649; viz Doerr, s.130.
- 112) Blažek, s.102, tab.54.
- 113) Uvedeno rovněž v popisu erbu v A 3 I/45.
- 114) Pilnáček, Morava 1, s.468, č.2018; Kadich, s.178, tab. 125.

N e u r č e n ý e r b (č.111)

Čtvrcený štit se středním štítkem děleným zlato-modře, s černou orlicí v horní a zlatou hvězdou v dolní půli. V 1. a 4. modrému poli zlatý jelen, ve 2. a 3. stříbrném poli 5 vzájemně se dotýkajících červených rout v postavení 1,3,1. Korunovaná turnajská přilba s klenotem dvou černých křídel, mezi nimi zlatý rostoucí jelen. Přikryvadla modro-zlatá a červeno-stříbrná.

Erb následuje těsně za zápisem o přijetí Petra von Freye do rytířského stavu a měl by tedy logicky podle celého systému knihy patřit právě jemu. Jan von Frey, který obdržel r. 1650 inkolát pro české země, však vedl štit dělený zlato-modře, nahore s rostoucím černým medvědem. Týž medvěd byl i v klenotu mezi dvěma rohy dělenými zlato-modře a opačně. 115) Zatím se přes prohlídku řady obsáhlých znakových sbírek nepodařilo nositele tohoto erbu identifikovat.



F

Poznámky:

115) Kadich, s. 32, tab. 23.

Závěr.

Pokud budeme posuzovat Knihu pánů rytířů markrabství moravského jen podle počtu folií nebo podle množství ilustrací, nebude moci ji zařadit k archiváliím prvořadého významu. Její specifičnost spočívá, jak již zdůraznil PhDr. M. Švábenský, především ve stránce obsahové, neboť nám podává svědectví o složení rytířského stavu na Moravě po Obnoveném zřízení zemském.

Nižší šlechtický stav nezanechal po sobě tolik dobových památek na architektuře, rovněž množství dochovaných náhrobníků s heraldickou výzdobou ve vztahu k velkému počtu příslušníků rytířského stavu je pouze zlomkovité. Tím více vyniká zachycení erbů na archivních materiálech. Kniha pánů rytířů nám přináší dostatek údajů o málo frekventovaných rodech. Vzhledem k relativně krátké době, která uplynula od udělení erbu k jeho podchycení - ať již slovnímu nebo ilustračnímu - v tomto seznamu přijatých příslušníků moravského rytířstva, můžeme záznamy zde uvedené považovat za spolehlivé. Tuto skutečnost nakonec potvrdilo i srovnání s dostupnými erbovními privilegiemi. A protože ve většině případů originál erbovní listiny se nedochoval, stoupá tím zároveň význam Knihy pánů rytířů markrabství moravského a mnohdy se stává jediným spolehlivým pramenem.

Studium a heraldický rozbor její erbovní výzdoby nám v mnohém směru přineslo poznatky zejména v upřesnění tinktur a současně poskytlo zajímavý pohled do heraldického výtvarného projevu poloviny 17. století.

S e z n a m i l u s t r a c í

Erb Jana Dětřicha Lhotského z Ptení (podle supra-libros na deskách Knihy pánů rytířů)	obálka
Erb Konráda z Bornstedtu	16
Erb Valentina Gabriela z Englsteina	19
Erb Lukáše Gregora z Grümmersberga	21
Erb Jana Guldenmüllera z Guldeneinstina	23
Erb Jindřicha Václava Halamy z Jičína	26
Erb Václava Viléma Hnátka z Weggefurthu	27
Erb Karla z Hütendorfu	29
Erb Jana Arnoště Kuniga z Rothu na Allensteině	34
Erb Františka Maxmiliána Stauda z Hammersdorfu	39
Erb Pavla Albrechta z Teyburga	41
Erb Bartoloměje Thanasoll - Zill	42
Erb Tomáše Vinklera ze Střelic	44
Erb Bohumíra z Waldorfu	45
Neurčený erb	48

Zusammenfassung:

Die neu gegründete Edition Fontes heraldicae ac genealogiae Moraviae, die wichtige zusammenfassende Studien veröffentlichten wird und welche mit ihrem Umfang über Rahmen der Zeitschrift Genealogische und heraldische Informationen reichen, enthält im ersten Band die Arbeit von Jiří Hanáček "Das Buch der Herren Ritter der Markgrafschaft Mähren seit dem Jahr 1628".

Der Autor analysiert ein der interessanten handschriftlichen Bücher ~~bücher~~, die in den Fonds des SOA (Staatlichen Gebiets-Archivs) in Brno aufbewahrt werden und in welchem neuen Angehörigen des Mährischen Adels, die in den Ritterstand aufgenommen wurden, eingestragen sind. Der Autor knüpft direkt an den Beitrag von PhDr. Mojmir Švábenský (M. Švábenský, Knihy přijímání do rytířského stavu moravského markrabství - Die Bücher über die Aufnahme in der Ritterstand der Markgrafschaft Mähren, in: J. Pilnáček, Neznámé rody a znaky staré Moravy - Unbekannte Stämme und Wappen des alten Mährens, Brno 1983, S.250-267), der diese Problematik allgemein behandelte und u.a. einen Überblick der in diesem Buch enthaltenen Eintragungen angab. Die Nachforschung nach den Eintragungen beendete M. Švábenský mit dem Jahr 1650.

Der erste Teil Hanáčeks Studie enthält die Vollendung des Gesamtüberblicks über die Eintragungen und weitere Namen der Bewerber um die Aufnahme in den Ritterstand der Markgrafschaft Mähren. Da die Hauptorientierung des Autors am Gebiet der Heraldik liegt, widmet er seine Aufmerksamkeit in dem zweiten Teil hauptsächlich der Wappenverzierung des handschriftlichen Buches, die insgesamt 28 Wappenminiaturen bilden. Nach der globalen Einschätzung der malerischen Verzierung widmet sich der Autor den einzelnen Wappen, gibt ihre heraldische Beschreibung an, die er mit dem Text der entsprechenden Eintragung vergleicht. Die aus diesem Buch gewonnenen Erkenntnisse konfrontiert der Autor weiter mit den Eintragungen in den Saalbüchern, die in dem Staatlichen

Zentral-Archiv in Prag aufbewahrt werden, und mit den Adelsbriefen und weiteren schriftlichen Quellen der Staatlichen Gebiets-Archive in Brno und Opava. Er ergänzt und korrigiert auch unvollständige oder unrichtige Angaben der heraldischen Kompendien, deren Verzeichnis angegeben ist.

Die ganze Arbeit wird mit eigenen Dokumentationszeichnungen des Autors nach den Wappen des Buches ergänzt.

Die vorgelegte Studie bringt in mancher Richtung neue Erkenntnisse besonders bei der Identifizierung von Tinkturen der beschriebenen Wappen und trägt auf diese Weise zur Erweiterung der Kenntnisse über die mährische Heraldik um die Hälfte des 17.Jh. bei.

O b s a h

Úvod	3
Poznámkový aparát	5
Kniha pánů rytířů - zápisy	7
Kniha pánů rytířů - výzdoba	13
Závěr	50
Seznam ilustrací	51
Cizojazyčné resumé	52

Fontes heraldicae ac genealogiae Moraviae 1

Jiří Hanáček:

Kniha pánů rytířů markrabství moravského

Obálka a ilustrace: autor

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ INFORMACE

zvláštní příloha 1/1986

Vydalo Muzeum města Brna a Genealogický a heraldický klub
při ZK ROH Královopolské strojírny v Brně, Palackého 78
jako interní tisk pro potřebu svých členů

Odpovědný redaktor: František Špírk

Redakční rada:

**JUDr. Jiří L. Bílý, Jiří Hanáček, PhDr. Adolf B. Král, CSc.,
PhDr. Tomáš Krejčík, PhDr. Ivan Štarha, Vilém Walter**

**Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského
příspěvku.**

č.j. 370023186

